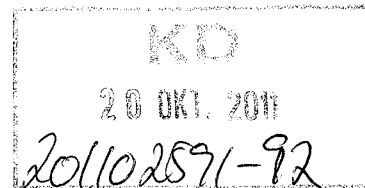

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

FAGERBERGUTVALGETS UTREDNING NOU 2011 - ET ÅPNERE FORKNINGSSYSTEM - HØRING

Innledning/bakgrunn

Fagerbergutvalget leverte 2. mai i år sin rapport til forskningsminister Tora Aasland (NOU 2011:6 Et åpnere forskningssystem). Kunnskapsdepartementet har sendt rapporten på høring med frist 20. oktober

Saksframstilling/problemstillinger

Utvalget har hatt et bredt mandat; det skulle vurdere status i forhold til de ni forskningspolitiske målene i forskningsmeldingen fra 2009 som er;

- å løse globale utfordringer med særlig vekt på miljø-, klima-, hav-, matsikkerhet- og energiforskning
- god helse, utjevne sosiale helseforskjeller og utvikle helsetjenester av høy kvalitet
- forskningsbasert velferdspolitik og profesjonsutøvelse i velferdssektorenes yrker
- et kunnskapsbasert næringsliv i hele landet
- næringsrelevant forskning innen områdene mat, marin, maritim, reiseliv, energi, miljø, bioteknologi, IKT og nye materialer/nanoteknologi
- høy kvalitet i forskningen
- et velfungerende forskningssystem
- høy grad av internasjonalisering av forskningen
- effektiv utnyttelse av forskningsressursene og -resultatene.

Utvalget skulle vurdere om det er godt samsvar mellom ressursinnsats og resultater og om forskningssystemet og virkemidlene er godt utformet og effektive. Utvalget ble også bedt om å "foreslå endringer som fører til høyest mulig samfunnsøkonomisk nytte i bred forstand av den offentlig finansierte forskningen", bl.a. om det er behov for endringer i offentlig finansiering av forskning som kan gi høyere kvalitet og bedre utnyttelse av ressursene.

Utvalget har funnet mandatet svært omfattende og påpeker at presisering og avgrensning av mandatet har vært nødvendig. Det har i første rekke satt seg fore å gi et svar på om det er samsvar mellom ressurser og resultater i offentlig finansiert forskning, om virkemidler og finansieringsstrømmer er slik utformet at resultatene blir best mulige, og om det bør foretas endringer slik at den offentlig finansierte forskningens samfunnsmessige nytte øker.

Utvalget har i stor grad konsentrert seg om universitets- og høgskolesektoren, om doktorgradsutdanningens omfang og organisering samt om Forskningsrådets ansvar for finansiering av langsiktig og grunnleggende forskning. Det har konsentrert seg om forskningsmeldingens fire såkalt tverrgående mål (de 4 siste i boksen over), med målet om et «velfungerende forskningssystem» som det mest fundamentale.

Utvalgets forslag

Utvalgets har kommet med den rekke forslag og blant disse er:

- For å sette økt fokus på resultater og forholdet mellom ressurser og resultater bør det etableres et forskningsbarometer. Det skal brukes til å dokumentere resultater og være et verktøy for mål- og resultatstyring og for resultatbasert omfordeling av forskningsressurser mellom institusjoner og enkeltforskere. Barometerets sentrale indikatorer bør være publiseringer, siteringer, utnyttelse av forskningstid i form av dokumenterte forskningsresultater, avlagte doktorgrader, næringslivets og andre deler av samfunnets bruk av forskning og internasjonalisering.

- Innføring av en ny, tidsbegrenset ordning med automatisk tildeling av driftsmidler til forskning basert på oppnådde publiseringspoeng. Et mindretall (tre av ni medlemmer) er uenig i forslaget og tar dissens, den eneste i rapporten.

- Rammene for den forskningsresultatbaserte andelen av institusjonsbevilgningene til universiteter og høgskoler og til forskningsinstituttene bør økes.

- Individuell forskningstid bør i økende grad fordeles på grunnlag av oppnådde publiseringspoeng. Incentivene i ordningen for resultatbasert finansiering bør utformes slik at de får større effekt på individnivå. Det bør legges større vekt på siteringer, og det bør iverksettes et utviklingsarbeid for å supplere dagens publiseringspoeng med en siteringsbasert indikator i utformingen av resultatbaserte finansieringssystemer på individnivå. Incentiveeffekten også av andre resultatindikatorer, som finansiering fra EU, bør i større grad føres ned til den enkelte forsker/forskergruppe.

- Måltallet for avlagte doktorgrader per år bør økes fra dagens 1100 til 2000 i 2020; dette skal oppnås ved tiltak for økt gjennomføring og økning i antall stipendiatstillinger. - Forskerutdanningen bør gjøres mer effektiv ved å etablere forskerskoler og knytte stipendiater til prosjekter ledet av gode forskere.

- Ubalansen i finansieringen av fri og temastyrt forskning bør rettes opp ved å etablere en ny, stor arena for fri forskning. Ordningen bør ha en vesentlig høyere ramme (2 mrd. kr) enn dagens FRIPRO-ordning (600 mill. kr). Økningen skal finansieres bl.a. ved bidrag fra programbevilgninger, vekst i antall stipendiatstillinger og omdisponering av den delen av forskningsfondets avkastning som i dag går til å dekke EUkontingent. Ordningen vil bl.a. skille seg fra dagens FRIPRO-ordning ved at midlene ikke blir fordelt av disiplinpaneler, men av et lite antall flerfaglige paneler.

- En større andel av de forskningsressurser som fordeles gjennom de regionale helseforetakene, bør fordeles gjennom nasjonale, åpne konkurransearenaer – i Forskningsrådet eller ved opprettelse av et eget nasjonalt helseforskningsråd.

- En større andel av en del departementers bevilgninger til forskningsinstitutter bør fordeles etter åpen konkurranse.

Vurderinger

Som det framgår av NOU 2011:6 har utvalget i stor grad konsentrert seg om universitets- og høgskolesektoren, om doktorgradsutdanningens omfang og organisering, samt om Forskningsrådets ansvar for finansiering av langsiktig og grunnleggende forskning. Dette betyr at hovedfokus er lagt på de fire såkalt tverrgående mål (de 4 siste i boksen over), med målet om et «velfungerende forskningssystem» som det mest fundamentale.

Denne vektleggingen betyr at en har hatt et mindre fokus på det som forskningen skal bidra til i samfunnet, og som var mandatets første 5 punkter. I rapporten er det diskutert at det er vanskelig å anslå samfunnsnyttens av forskningen og at denne diskusjonen derfor er redusert til et minimum i rapporten. Vi mener at rapporten kunne forslå å etablere et utviklingsarbeid for metoder til å vurdere samfunnsnyttens av forskning heller enn enda en gang å vurdere om penger brukt til forskning gir uttelling i tilstrekkelig antall publikasjoner, uten at relevans av forskningen blir vurdert.

Praksisnær forskning og aksjonsbasert forskning er underrepresentert i Norge i dag, samtidig som dette er forskning som vil utvikle samfunnet betydelig. For å øke denne type forskning må forskningsmiljøene i langt større grad være i nært samarbeid med praksisfeltene og nært de som har problemstillingene inn på livet. Det vil gi samfunnsnyttig forskning.

Dersom utvalgets forslag om å etablere et Forskningsbarometer følges opp videre bør derfor de indikatorer som omhandler publisering og siteringer tones ned til fordel for indikatorer som ivaretar relevans og formidling av forskningsresultater til praktisk nytte for samfunnet.

Et framtidig system for forskningsfinansiering i Norge må i større grad hensynta de mindre aktørene, som høgskoler og regionale institutters rammebetingelser for å drive forskning. I disse miljøene er forskertettheten lavere enn ved de større institusjonene og mulighetene for å oppnå publiseringspoeng kan begrenses av dette. Det bør derfor også legges inn sterkere incentiver som kan bidra til at disse aktørene i større grad kan drive forskningsvirksomhet som er meritterende. Fortsatt bred forskningsaktivitet ved høgskolene er noe av grunnlaget for å drive forskningsbasert utdanning. Dersom tildeling av FoU ressurser til høgskolene reduseres vil det være svært problematisk å sikre at alle som underviser har eget FoU arbeid.

Utvalget har gitt en bred omtale av den forskning som i dag foregår via de regionale helseforetakene. Det foreslås her at en større andel av de forskningsressurser som fordeles gjennom de regionale helseforetakene, bør fordeles gjennom nasjonale, åpne konkurransearenaer. Vi mener at erfaringene med dagens praksis i hovedsak er gode, og at den gir rom og mulighet for bygge sterke regionale helseforskningsmiljø. Samtidig vil det være riktig å se både forskningen/forskningsmidlene gjennom helseforetakene mer i sammenheng med de samlede helseutfordringene i regionene. Samhandlingsreformens utfordringer og folkehelsearbeidet er eksempler på områder der slik samordning vil være nyttig og nødvendig.

Det er positivt at det tas til orde for økt produksjon av doktorgrader. Imidlertid må den økning som det her legges opp til baseres på samfunnets etterspørsel etter relevant kunnskap på områder der forskningen kan bidra til utvikling av næringsliv og fagområder ved FoU-miljøene. Det må også legges opp en strategi for hvordan denne økningen kan fordeles regionalt slik at faglig utvikling i doktorgradsarbeid også kommer høgskoler, institutter og regionalt næringsliv til gode.

Utvalget har brukt mye tid og spalteplass på å diskutere forholdet mellom den frie og den temastyrt forskningen. Det foreslås en økning i rammene for den frie forskningen og begrunnelsen for dette er at Norge gjennom for lave bevilgninger til dette området går glipp av

mye god forskning. Dette forslaget vil, sett fra vår side, favorisere den forskning som foregår i universitetssektoren og i bare liten grad kunne gi positive bidrag til høgskole- og instituttsektoren. Vi mener at forskningen skal være temastyrt, og da på en måte som så langt som råd avspeiler samfunnets behov for ny kunnskap på relevante områder. I dette ligger også at de tema som det forskes på må ha et langsiktig perspektiv og gjøre det mulig for fagmiljøene å bygge seg opp over tid.

De siste årene er det gjennom Forskningsrådet etablert ordninger som har som formål å styrke regionenes innflytelse på forskningen. Gjennom VRI-programmet (Virkemidler for regional FoU og Innovasjon) og etableringen av de regionale forskningsfondene har regionene mulighet til å forme satsinger som er tilpasset egne utfordringer og muligheter. Det er viktig at et framtidig system for finansiering av forskning i Norge fortsatt ivaretar dette.

Med hilsen

for Hanne Solheim Hansen
prorektor